

КОПИТАРЕВА ГРАДИНА II

КУЋА И БАШТА ЈОВАНА ЦВИЈИЋА НА КОПИТАРЕВОЈ ГРАДИНИ

Апстракт

Кућа Јована Цвијића, једног од првих модерних српских научника, због програмске и стилске специфичности свога ентеријера представља особену појаву у српској архитектури XX века. Просторно и обликовно решење ове куће интерпретира и обједињује различите перцепције – научника Ј. Цвијића и уметника Д. Инкиострија – у јединствену филозофију живљења и становања. Оба погледа су утемељена на проучавању и познавању градитељске и фолклорне баштине становништва Балкана. Сем тога примењени декоративни стил упућује и на дух сецесије који влада у уметности на прелазу XIX у XX век. Иако оригиналан Инкиостријев декоративни систем својом основном поставком заснива се на слободној изражајности сецесије, тада новог великог светског стила који ће навестити појаву модерне архитектуре.

Предговор

Други наставак о Копитареву градини као амбијенталној целини Београда посвећен је Кући Јована Цвијића, објекту значајном са историјског, културног, архитектонског и уметничког аспекта. Концепција рада обухвата три основна сегмента: Прво приказује архитектуру куће као пример типичне архитектуре градске господске куће на почетку XX века у Београду. Затим се представља ентеријер у светлу уметничког програма аутора Драгутина Инкиострија, пионира примењене уметности у Србији. На крају се

Abstract

The house of Jovan Cvijic, one of the first modern Serbian scientists, is an unique phenomenon in Serbian 20. century architecture, because of it's specific programme and stylistic interior. This house's spatial and formal design interpretes and combines various perceptions of the scientist J. Civic and the artist D. Inkiostrija into an exceptional living and housing philosophy. Both views are built upon the research and knowledge of the building and folklore heritage of the Balkans' population. Besides, the applied decorative style indicates to the spirit of Secession, which reigns the arts at the turn of the last century. Although original, the Inkiostri's decorative system with its basic scheme is founded on a free expressiveness of Secession, then a great new world style, which will lead to the modern architecture.

посматра башта која прераста у синоним свих фрагментарно сачуваних башти Копитареве градине.

Кућа Јована Цвијића

Кућа Јована Цвијића¹, једног од првих модерних српских научника, својим решењем дотиче антрополошку дубину феномена становања исказану у исконској људској потреби да створи себи станиште одговарајуће форме и функције. У том смислу одлучујућу улогу у настајању и опремању куће имао је сам власник, Јован Цвијић. Просторни и декоративни концепт у потпуности одсликава суштину његових погледа на живот и

становање у духу тезе о обједињавању радне и породичне средине. Решење куће открива Цвијићеву намеру да се успостави природна логика односа спољашњег и унутрашњег простора, архитектуре и ентеријера. Реализацију оваквих захтева Цвијић је поверио свом пријатељу и великом уметнику Драгутину Инкиострију. Као први поборник стварања "националног стила" у примењеној уметности Инкиострија је развио оригинални стил уређења ентеријера у коме је достигао високу уметничку вредност и снажни лични израз.² Башта одсликава филозофију живљења засновану на вишезначном смислу односа човека и природе. Кућа је лепотом и необичношћу ентеријера већ током насатајања а посебно када је била завршена изазивала дивљење савременика.³

Одлуком Музеја града Београда објекат је претворен у Меморијални музеј Јована Цвијића 1965.⁴

Сл. 1
Кућа Јована Цвијића,
градитељ Сретен Стојановић (1906).

Архитектура куће

Зграда је настала 1906. у периоду првобитне урбанизације и изградње Копитареве градине почетком двадесетог века. Пространа приземна кућа површине од 120 квадратних метара има спољашњи изглед који се обликовно налази на линији класицистичке стилске варијанте присутне у бројним примерима београдске архитектуре тога доба (Сл. 1) где је скромна архитектонска форма обogaћена декоративном пластиком око прозорских отвора. Градитељ куће, грађевинар Сретен Стојановић већ помињан у претходном наставку, је личност која је најдиректније допринела формирању, изградњи и урбанизацији Копитареве градине почетком прошлог века.⁵

Сл. 2
Улазни хол у кући
Јована Цвијића,
детал ентеријера,
аутор Драгутин
Инкиостри (1908).

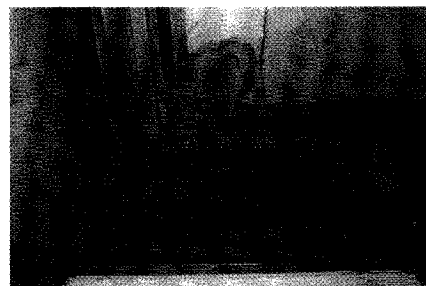
Сл. 3
Детал сликане зидне декорације у
Улазном холу у кући Јована
Цвијића, аутор Драгутин Инкиостри
(1908).

Сл. 4
Предсобље у кући Јована Цвијића,
детал таванице с пластичном
декорацијом и алегоријском
представом сове као симбола
науке, аутор Драгутин Инкиостри
(1908).

Ентеријер

Ентеријер куће у потпуности одражава ауторски поступак Драгитина Инкиострија заснован на транспоновању мотива фолклорне уметности са жељом да се створи савремени национални стил у примењеној уметности и градитељству. Дубоко разумевање традиционалне архитектуре, културе и народног духа Балкана, својствено како Цвијићу тако и Инкиострију, утицало је да се на релацији власник – уметник оствари савршена подударност у ставовима око избора идејног оквира за ентеријер. На ширем идејном плану ова насто-

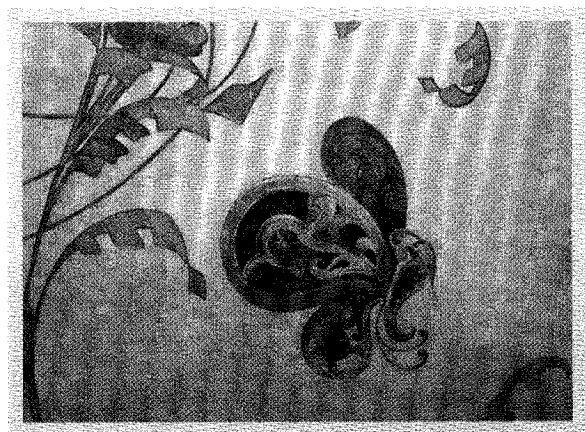

Сл. 4

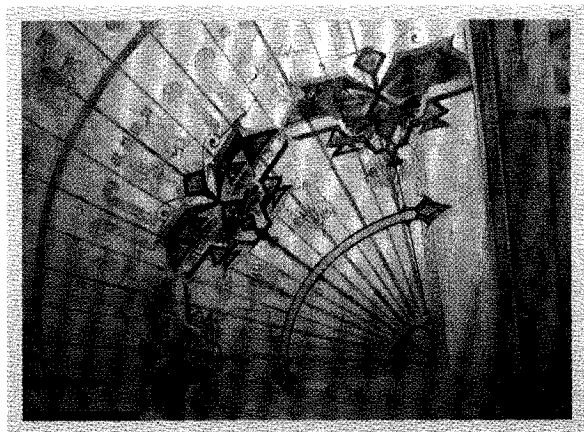
јања се уклапају у владајући тренд сецесије која је уређење ентеријера ослободила од историјских стилова. Инкиостри, захваљујући потпуној ауторској слободи коју је добио од свог пријатеља Цвијића, консеквентно је спровео изабрани концепт у свим елементима од сликане декорације, преко пластике и опреме, до израде намештаја. Површине зидова осликао је орнаментима изведеним из мотива флоре и фауне. Стилизација флоралних мотива носи асоцијацију

и везу са чувеном Цвијићевом баштом али је инспирисана и вијугавом линијом орнамената сецесије. (Сл. 2, 3). Осим тога флорални мотиви имају порекло и у орнаментима веза из Босне, Херцеговине и Шумадије. Пластични украси обликом и изразом прате исту декоративну линију. Значај и професија домаћина наглашени су фигуралном алегоријском представом орла и сове (Сл. 4). Оба симбола представљају Цвијића као научника и истраживача.

Радна соба

Сл. 5

Сл. 6

Сл. 5
**Радна соба у кући
Јована Цвијића, детаљ
сликане зидне декорације с
мотивом лептира, аутор
Драгутин Инкиостри (1908).**

Сл. 6
**Радна соба у кући
Јована Цвијића, угаони мотив
осликан на таваници, аутор
Драгутин Инкиостри (1908).**

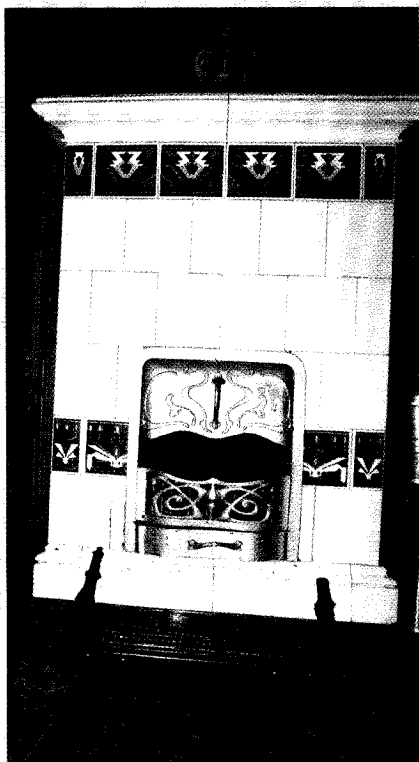
Сл. 7
**Лустер с мотивом лептира
у радној соби у кући
Јована Цвијића, аутор
Драгутин Инкиостри (1908).**

Сл. 7

Главна просторија у кући јесте Цвијићева радна соба која са осликаним зидовима и таваницом представља врхунско дело Инкиостријевог декоративног метода. Инспирацију за мотиве ове просторије нашао је у орнаментици веза, ткања и дубореза са подручја Равних Котара. Зидови су подељени равномерно осликаним пољима у виду трака. Својом лепотом истичу се представе лептира и цвећа које су натуралистички оштро осликане преко главног орнаmenta (Сл. 5). Преовладају сиви

смирујући тонови што је одговарајуће намени радне собе. Таваница радне собе где су доминантни сиви и жути тонови има по својој лепоти изузетно место у целокупном ентеријеру куће (Сл. 6). Лустери, у радној соби као и у другим просторијама, изведени су из мотива декорације зидова и таванице (Сл. 7). Као специфична тема појављује се камин. Постављен у предсобљу класичног, паралелопипедног облика, изведен је од белих порцеланских плочица на чијој једноставној

Сл. 8
Камин у предсобљу куће Јована Цвијића, аутор Драгутин Инкиостри (1908).

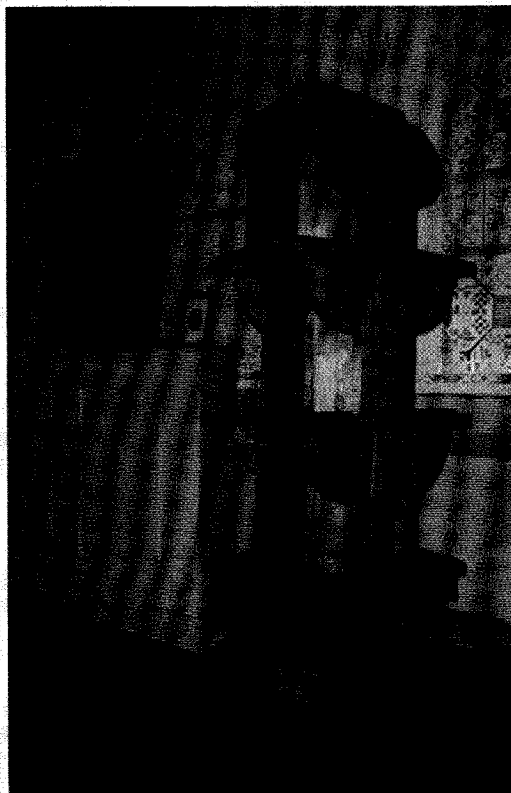
Сл. 9

Сл. 9
Софа у улазном холу куће Јована Цвијића, аутор Драгутин инкиостри (1908).

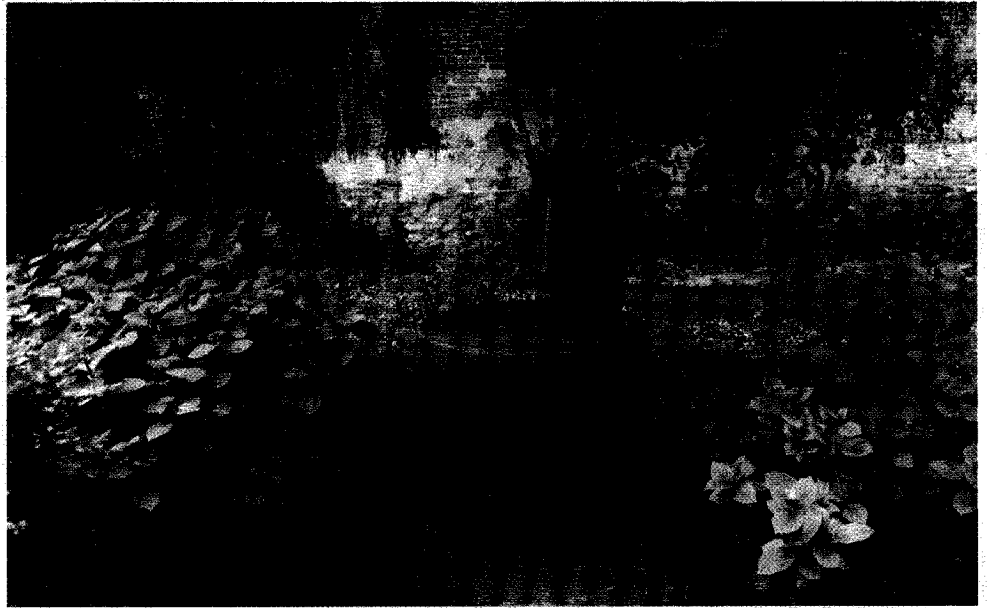
Сл.10
Полица за картотеку из радне собе Јована Цвијића, аутор Драгутин Инкиостри (1908).

белини контрастно се истиче орнамент снажне геометрије и колорита (Сл. 8). Намештај такође представља плодно поље рада Инкиострија. У кући Јована Цвијића сачуван је само намештај салона и још неколико комада из других просторија (Сл. 9, 10). Ентеријер Цвијићеве куће у потпуности одсликава основно начело сецесије о синтези архитектуре и уметничких заната, скулптуре и декорације. Запажен и хваљен од савременика, овај несвакидашњи амбијент и данас плени посетиоце својом изузетном пријатношћу и лепотом као својеврсна оаза мира и спокојства. Оригинална декорација осликаних зидова, елементи пластике као и фрагменти намештаја (клуба, лустери, камини) сачувани су у Улазу, Холу и Цвијићевој радној соби. Очуван је и првобитни намештај у оба салона. Остали делови куће уређени су по музеолошким принципима (с витринама и паноима) где су представљени личност и дело Јована Цвијића.

Сл. 10

* Мр Љиљана Милетић-Абрамовић,
историчар архитектуре
Београд, Јове Илића 99
E-mail: vlm@Eunet.yu

Сл. 11
Мотив из баште куће
Јована Цвијића.

У историји Београдске архитектуре тема врта и баште врло ретко је интерпретирана у складу са европским узорима парковских ансамбала у чијим се решењима огледа сложени однос човека и природе где је човек демиург природе. Присутнији је утицај оријенталног поимања баште као врта уживања, интимне и заклоњене стамбене сфере, што препознајемо и у организацији башта на Копитаревој градини. У том контексту и башта око куће Јована Цвијића, једна од ретких сачуваних у овом простору, може се тумачити са аспекта универзалне и симболичке представе о оази

удобног начина живота у Београду почетком XX века. У време свог настанка башта Цвијићеве куће издвајала се лепотом и ретким флоралним врстама. Она још увек, упркос свом скромном садашњем садржају – одржао се један јапански багрем, асоцира раскош и разноврсност првобитног растиња (Сл. 11).

Као јединствена архитектонско уметничка и меморијална целина Цвијићева кућа и башта успешно преносе и исијавају тајновити и интимни стамбени амбијент Копитареве градине и дух протеклих времена.

1 **Јован Цвијић** (1865-1927) као један од првих српских модерних научника, сматра се утемељитељем тектонске геологије, географије, етнологије, географије, етнологије и етнопсихологије. Основао је Географски завод као седиште научно-истраживачког рада из области географских наука (1894) и Српско географско друштво (1910). Бавио се педагошким радом као један од првих наставника на тек основаном Универзитету у Београду (1905). Постаје редовни члан Српске краљевске академије (1900) и њен председник (1921). Као свестран и плодан научник оставио је изузетно богат опус. Своја дугогодишња истраживања рељефа Балканског полуострва синтетизовао је у фундаменталном раду "Геоморфологија" (објављен у два тома 1924. и 1926), богато илустрованом скицама, картама, дијаграмима и панорамским снимцима (дело картограф Антонија Лазића). Резултате дугогодишњих проучавања народа, антропогеографија је друго велико подручје Цвијићевог научног рада из кога је објавио низ студија: "Антропогеографски проблеми Балканског полуострва", 1902; "Балканско полуострво и јужнословенске земље" (1922); "Сеобе и етнички процеси у нашем народу" (1927) и др. Као експерт у одељењу за "етнографске границе" учествовао у мировној делегацији на конференцији за мир у Паризу (1919).

2 **Драгутин Инкиостри Меденјак** (1866 - 1942), пионир примењене уметности у Србији. Студирао у Фиренци у приватној школи професора Филаделфа Симија (1892). На Инкиостријев развој одлучујући утицај имао је сусрет са архитектом и теоретичарем уметности Алфредом Меланијем, заступником

Раскинових теза о уметности као националном изразу, који га је охрабрио у истраживању етнографског материјала јужнословенских народа. Као декоративни сликар ради у Хрватској све до преласка у Србију 1905. Мотиве у народном стилу први пут је применио у декорацији, улаз и предсобље, куће Бек у Карловцу (1900). Саобразно сецесији као владајућем духу времена настојао је да створи национални декоративни стил на основама народне традиције и градитељства. Бавио се педагошким и теоријским радом. Своје теоријске погледе објавио је у више радова: О оснивању српског стила, Самоуправа, Београд 2.8.1907; Наша архитектура, Београд 1907; Препорођај српске уметности, Београд 1907; Моја теорија о новој декоративној уметности, Београд 1925. Дела: Улазни хол Министарства просвете на Теразијама (1906, зидна декорација); Одељење Београдске општине на Балканској изложби у Лондону (1907); Кућа Јована Цвијића (1908, уређење целокупног ентеријера); Кућа Саве Вујића у Новом Саду (1927, зидна декорација). Види – С. Вулшевић, Инкиостри Драгутин Меденјак, каталог изложбе, МПУ, Београд 1998.

- 3 Инкиостро Цвијићу, Трговински гласник, Београд, 15.03.1908; Уметност др Цвијићеве куће, Србија, Београд, 24.04.1908.
- 4 Решење о проглашењу за споменик културе донео је Завод за заштиту споменика културе града Београда 1963. Цвијићева кућа-споменик музеј, Београд се окружује знаменитим људима, Борба 7.1.1967.
- 5 Сретен Стојановић је парцелу купио од београдске општине, касније је изделио на мање целине које је продавао.